

СКРИТА РЕЧЕВА АГРЕСИЯ В ИЗКАЗВАНИЯТА НА СЪЩИНСКИТЕ ПОЛИТИЧЕСКИ СУБЕКТИ

Цаня Петкова (В. Търново, България)

Политическата комуникация е опосредствана от средствата за масова комуникация. По тази причина в лингвистичната литература се говори за медиен политически дискурс, който се отнася „...към сферата на определено социално взаимодействие и обслужва политическите интереси на някои социални групи, които имат определена идеологическа окраска“ (Никитина 2006: 4). Политиката и телевизионните медии си взаимодействат, като вторите осигуряват безпрепятствено предаване (и препредаване) на определен информационен поток до масовия адресат. Когато става въпрос за публицистични формати, телевизията е предпочитана сред средствата за масова комуникация поради възможността за осъществяване на аудио-визуален контакт. На зрителя се дава възможност да възприема и/или да анализира определени действия и изказвания на политическите субекти. „Според характера на субекта (автора, говорещия) се разделят следните видове политическа комуникация:

- собствено политическа комуникация (автор – политик);
- медийна политическа комуникация (автор – журналист);
- непрофесионална политическа комуникация (автор – човек с друга професия, „избирател“, „представител на народа“) (Чудинов 2013: 139).

Поради тази причина е възможно да се говори за модели на комуникативно поведение на същински политически субект¹, на медиен политически субект и на непрофесионален субект.

В настоящия материал обект на изследване е речевата агресия, която се разглежда като модел на комуникативното поведение

¹ В настоящия материал се използва понятието *същински политически субект* (по модела на руския изследовател Анатоли Чудинов) във връзка с характера на адресанта в политическата комуникация, при която автори на текстовете са самите политици (продуцират собствени политически изказвания).

на политическия субект. Акцентът е върху скритата речева агресия като аспект на комуникативния модел на поведение в изказванията на същинските политически субекти. Целта на изследването е да се установи наличието на скрита речева агресия в комуникативните актове на посочените субекти, да се обяснят причините за нейното съществуване и да се разкрият основните механизми, чрез които се осъществява тя. Задачите, свързани с поставените цели, са: първо, да се изследват комуникативните актове, съдържащи речева агресия, от които да се обособят изказвания със скрита речева агресия; второ, да се анализират актовете със скрита речева агресия и да се изведе начинът им на проявление.

Наталия Формановска различава „к о о п е р а т и в н о – к о н ф л и к т н о“ общуване от гледна точка на личностните отношения и оценки при съблюдаването или нарушаването на социалното равновесие. За кооперативната комуникация Формановска казва, че „...текстът се строи в тоналността на съгласието...“, а за конфликтната твърди, че оценките на комуникантите за текущата ситуация, теми, общи позиции, предпочитания и пр. се намират в противоречие, „...затова текстът се строи в тоналността на несъгласието, разногласието, конфликта“ (Формановска 2002: 18). Когато се установява комуникативен конфликт (конфликтна манипулация²), задължително се актуализират стратегиите *борба за власт*, включваща стратегиите *дискредитация* и *нападение*, целта на които е да се подронва авторитетът на дискредитирания обект, да се унижава, да се опорочава, да се очерня. Тези стратегии са едно от проявленията на *речевата агресия*, която представлява особен вид речево въздействие, което се осъществява в политическото общуване чрез средставата за масова комуникация и в тях. „Спецификата на речевата агресия от гледна точка на речевото въздействие се базира на целта на адресанта неговата позиция да бъде приета от адресата без уговорки“ (Воронцова 2006: 13).

² Олга Паршина пише, че Константин Седов противопоставя два типа манипулация – конфликтна и продуктивна. „Целта на продуктивната манипулация е да предразположи спрямо себе си комуникационния партньор, като използва неговите слабости, без да активира у него синдрома на фрустрация.“ (Седов 2003а: 23 – 24, цит. по: Паршина 2005: 98 – 99).

Терминът **речева агресия** има множество тълкувания. В стилистичния енциклопедичен речник на руски език под редакцията на Маргарита Кожина речевата агресия се определя като „...използване на езиковите средства за изразяване на неприязън, враждебност; като маниер на речта, осъкрбяващ самолюбието на някого, неговото достойнство“ (Стилистичен речник на руския език 2003: 340).

Вербалната агресия „...може да бъде определена като използване на вербални средства, противоречащи на институционалните и на ситуативните норми на комуникация, с цел да се нанесе вреда или ущърб в комуникативната позиция и самооценката на друго лице“ (Якимова 2011: 188). Тази трактовка на Наталия Якимова е близка до разбирането на Евгения Басовска за речева агресия в тесения смисъл.

В статията си „Творци на черно-бялата реалност: за вербалната агресия в средствата за масова информация“ авторката пише, че терминът няма еднозначно тълкуване. „В тесен смисъл като агресивен се разглежда речевият акт, заместващ агресивно физическо действие: осъкрбление (в това число и груба отбрана), насмешка, заплаха, враждебна забележка, злопожелание, категорично искане без използване на общоприетите етикетни средства. При максимално широка интерпретация на термина „речева агресия“ се имат предвид всички видове настъпателно, доминиращо речево поведение.“ (Басовска 2004: 257).

Лидия Енина в статията „Речева агресия и речева толерантност в средствата за масова информация“ пише, че речевата агресия е сфера на речево поведение, мотивирана от агресивното състояние на говорещия. „Може да се говори за два варианта на проявление на случаите на речева агресия в текстовете. В първия авторът пряко призовава адресата към агресивни действия. Във втория авторът, въвеждайки предмета на речта, предизвиква или поддържа агресивното състояние на адресата.“ (Енина 2003: 2).

Авторите на статията „Особености на речевата агресия“ Виктор Глебов и Олга Родионова определят дадения термин като „конфликтно речево поведение, в основата на което лежи целта за негативно въздействие върху адресата“. Според тях „...речева агресия може да се проявява в рамките на всеки тип общуване (междупersonно, групово, масово) и във всеки дискурс, независимо от неговите времеви и национални фактори“ (Глебов, Родионова 2006: 252).

В учебното пособие „Езикът на съвременните средства за масова информация. Средства за речева агресия“ авторките Наталия Петрова и Лариса Рацибурска пишат, че Бас различава следните видове вербална агресия: „активна пряка (словесно оскърбление, унижение, заплахи, деструктивни пожелания, призови към агресивни действия, наислие); активна непряка (разпространение на клевети, сплетни); пасивна пряка (отказ да се говори с друг човек, игнориране на въпросите му); пасивна непряка (отказ да се даде определено словесно обяснение, демонстриране на мълчание“ (Петрова, Рацибурска 2011: 17).

Вербалната агресия може да бъде открита или скрита. **Откритата вербална агресия** се проявява в явно намерение да се причини комуникативна щета на адресата и се изразява в очевидни унижителни форми (ругатни, критики). **Скритата вербална агресия** се изразява в скрито въздействие върху адресата, но без открито проявление на враждебни емоции. Като средства за речева агресия от втората група може да се посочат езиковата демагогия, тенденциозното използване на негативна информация и интертекстуалността.

С оглед на проблема, който се разглежда в настоящия материал, резонно е да се приеме определението на Енина за речева агресия. Първият вариант на нейното тълкуване следва да се отнася към типа **откритата вербална агресия**, а вторият – към типа **скритата вербална агресия**.

За онагледяване на същността на откритата вербална агресия следва да се посочат следните примери:

Бойко Борисов: „В неделя беше вотът на недоверие (видимо ядосан, със затворени очи отмята глава, когато повтаря за втори път думите си)! Изнервяте ме с един и същи въпрос двайсет пъти и после ще ми кажете, че съм нервен, не, бях си много спокоен! С двайсет пъти питане един въпрос аз се изнервям! Днеска, защото...“, „Дикoff“, Нова ТВ, 31.05.2014 г.

Речевата агресия в изказването на същинския политически субект е провокирана от медийния политически субект. Адресантът открито показва отрицателното си емоционално състояние, което поражда употребата на повелителните форми в комуникацията. Като „застраховка“ от упрека, който би последвал от страна на журналистите, отпратителят на съобщението изрича думите „...*после ще*

ми кажете, че съм нервен...“. По този начин същинският политически субект изразява предположението си, че именно това е била целта на общуването – да бъде изваден от емоционалното си равновесие.

В следващия пример политическото изказване е насочено директно към критикуване на речта на медийния политически субект. Изказването „...казахте една откровена глупост...“ е равнопоставено на *казахте една откровена лъжа*. Същинският политически субект обвинява адресата в лъжесвидетелстване и го дискредитира целенасочено, като не забравя и третия участник в комуникацията – масовия адресат, зрителя.

Цветанка Ризова: „Чета по ве... в началото, когато тръгнахте, една и съща информация...“

Николай Бареков: „Така, госпожо Ризова, казахте...“

Цветанка Ризова: „... с едно (с вдигнат показалец, след това химикал, който сякаш следи редовете на написан текст) и също заглавие по всички вестници“.

Николай Бареков: „... казахте една откровена глупост в момента, нека да Ви поправа пред хората!“.

Цветанка Ризова : „Никаква откровена глупост!“ (смее се).

Николай Бареков: „Вие казахте 99% от медиите...“.

Цветанка Ризова: „Ма, разбира се, от медиите стоят зад Вас!“, „Лице в лице“, БТВ, 23.01.2014 г.

При анализирането на политически интервюта със същия същински политически субект се установява, че за него е присъщо изразяването на категоричност относно познаване мнението на адресата. В такива ситуации откритата речевата агресия се проявява като заповед адресатът да не отговаря на изказаното чрез съобщително изречение съждение. Медийният политически субект открито е заставен да не прекъсва речта на адресанта, който всъщност опазва правото си за реч.

*Николай Бареков: „Разбирате ли как са направили закона БСП и ГЕРБ? Тези популисти, които, **Вие нямате съмнение**, че взимат пари от едрия бизнес, нали така? **Нямате съмнение, не отговаряйте!** По закон са направили така, че бизнесът няма право да прави дарение за политически партии. Тоест те хем взимат под масата пари, образно казано – Станишев и Борисов, хем, от друга страна, това е незаконно. Аз предлагам следната*

сделка и като влезем в парламента, ще се опитам да го направя черно на бяло“, „Лице в лице“, БТВ, 23.01.2014 г.

Най-общо, за да се установи наличието на открита речева агресия, трябва да се следят изказвания, построени чрез формите на повелително наклонение. Чрез тях вербалната агресия се насочва пряко към адресата, който е дискредитиран. Целта на дискредитацията е унижение, оскърбление, насмешка. Достига се чрез обвинение, упрек, клевета, заплаха, враждебно отношение и пр. Откритата речева агресия представлява „...преднамерена деформация на комуникативното пространство на адресата от адресанта“ (Ворноцова 2006: 8). Действа деструктивно върху съзнанието на участниците в общуването, като затруднява пълноценния обмен на информацията.

За разлика от откритата вербална агресия скритата се изразява в скрито въздействие върху адресата, без да се проявяват открито враждебни емоции. Като се анализира скритата речева агресия като комуникативен модел на речево поведение, приоритетно се налага изграждането на класификация на нейното проявление. По реда на продуциране на изказванията първата група речеви актове, съдържащи скрита речева агресия, е **присвояване „правото на реч“**. Татяна Воронцова отбелязва, че: „На ниво непосредствено речево взаимодействие речевата агресия се проявява в стремеж да се подхване комуникативна инициатива, да се присвои приоритетно „правото на реч“, т.е. обект на речевата агресия е адресатът“ (Воронцова 2006: 9).

Волен Сидеров: „Само да кажа, че нямам колеги от Реформаторския блок, моят отбор колеги са от АТАКА, първо, второ, не ме интересува Реформаторският блок какви поредни антибългарски прояви и саботажи извършва, защото да се борим срещу построяването на „Южен поток“ значи да се борим срещу интереса на България. „Южен поток“ е, само преди да ме прекъснете (протяга ръка към Цветанка Ризова в знак да я спре да говори), *да може да си довърши изречението“*, „Лице в лице“, БТВ, 20.05.2014 г.

Същинският политически субект изказва забрана „Не ме прекъсвайте!“ чрез изразяване на възможност (позволение) да довърши изказването си. „Позволете да си довърша изречението!“ е граматически правилното продължение на изречението „...само преди да

ме прекъснете...“.

Чрез модалния глагол „може“ адресантът изразява възможността, която му е дадена по право преди това. Въмкнатото в речта изказване е подсилено и чрез невербално изразяване на забрана – протягане на ръка, като върховете на пръстите се изправят във вертикално положение (знак за „Стоп!“, „Спри!“). Експлицитното изказване съдържа имплицитна информация, която по своята същност изразява заповед, забрана, а те са характерни за откритата речева агресия.

В следващото изказване типът скрита речева агресия е изразен чрез извинение. Етикетните формули и добрият тон се използват като средства за въздействие върху адресата (непрофесионален субект). След като няколко пъти е прекъснатата речта на същинския политически субект, той, вместо да прибегне към използването на откритата речева агресия, хитроумно вмъква в изказването си учтивата форма „извинявайте“ вместо директната заповед „Не ме прекъсвайте!“.

Чрез скрита речева агресия се осъществява речево въздействие, наличието на което се доказва от последвалото извинение от страна на адресата.

*Сергей Станишев: „Да! И това се отчете като грешка (Иван Кулеков: „Господин Станишев, ...“) и второ – дадохме повод той да бъде демонизиран, което никой човек не го заслужава (Иван Кулеков: „Аз имам въпрос, ...“) в такава степен (Иван Кулеков: „... който някак си...“) и също, **извинявайте**, (Иван Кулеков: **Да, извинявайте!**) дадохме повод много гузни съвести и много други въпроси, които са реални въпроси, (гледа Иво Сиромахов) да бъдат подминавани (Тошко Йорданов: „Така е!“), „Шоуто на Слави“, БТВ, 21.01.14 г.*

Както се вижда от тези два типични примера, скрита речева агресия може да се използва за присвояване „правото на реч“, което всъщност се изразява чрез неговото опазване. В имплицитния план на ословесената скрита агресия всъщност се съдържа информация за неизказаната заповед „Не ме прекъсвайте!“.

Вторият подтип скрита вербална агресия, който присъства в речта на същинските политически субекти в българската езикова среда, е **заставяне на адресата**. За неговото проявление е необходимо наличие на някакво условие и/или „насаждане“ на баланс в отношенията между комуникантите, чиято цел е да се застави адресантът да мълчи, да се съгласи безусловно, да приеме гледната точка на адресанта.

Бойко Борисов: „Но днеска! Не си ли подадат оставка днеска, след това не искам да идвате и да ми задавате такива въпроси – в името на България, на народа, на който и да било! Днеска е моментът!“, „Дикoff“, Нова ТВ, 31.05.2014 г.

Сергей Станишев: „Добре, аз Вашите въпроси ги разбрах, изслушайте сега моите отговори! Първо, пълна мистификация и лъжа е, че Волен Сидеров и АТАКА са наши коалиционен партньор, и аз ще Ви кажа защо“, „Шоуто на Слави“, БТВ, 21.01.14 г.

В известна степен проявяването на скрита речева агресия чрез „насаждане“ на бланас в отношенията се доближава до „присвояване „правото на реч“. Разликата е в това, че за заставянето на адресата се употребява повелително наклонение. От една страна, поради тази причина се сближава с откритата речева, но се отличава от нея по това, че обектът не се дискредитира. Заставянето на адресата може да се прояви чрез:

1) Изразяване на скрита речева агресия чрез изказване на уточнения;

2) Изразяване на скрита речева агресия чрез изказване сигурност в информираността на обекта.

При изразяване на речева агресия чрез изказване на уточнения в повечето случаи тези уточнения носят скрито послание, което се различава от продуцираната реч, както е в първите два примера от тази група. Важно е също така да се следят и паралингвистичните характеристики като темп на речта, ударения, акценти, интонация, височина на звука, а също и характеристиките на невербалното поведение (кинетика, проксемика). Третият пример е свързан с уточнения, при които е важно за адресанта да посочи определено число. Често такива изисквания имат и журналистите. Изречението „...защото трябва да си служим с числа...“ има задължаващ характер, а речевата агресия се крие в това, че същинският политически субект държи човекът срещу него да говори с доказани факти, с обосновани съждения. По този начин провокира журналиста да бъде прецизен в изказванията си. Четвъртият пример представя скрита агресия под формата на изказване на уточнение, въвеждащо „непонятна“ за адресата информация. Изразът „...за Ваше сведение...“ в комуникацията между адресата и адресанта е неуместен. Причината за това е, че именно интервюиращият е този, който е длъжен да знае кой и кога

трябва да бъде поканен в студиото. Журналистът „подклажда“ емоционалността на госта си, като цели той да покаже изобщо някакъв вид агресия. Това може да стане изключително бързо, ако обектът на въздействие се поддаде на манипулацията. Подобна е ситуацията в последния пример от тази група – скритата речева агресия представлява молба, отправена към журналиста, който в малко по-късен етап от интервюто е заставен да се извинява.

Сергей Станишев: „**Вие очаквате от мен кратък отговор, аз ще Ви дам по-дълъг, защото според мен е важно и Вие, и зрителите да разберете как се управлява държавата!** (поклащане на глава в знак на закана, като порицание на малко дете), „Шоуто на Слави“, БТВ, 21.01.14 г.

Ивайло Калфин: „**Ще Ви кажа много точно** (с което казва: „И не ме занимавайте повече с този въпрос!“), *АБВ към момента няма особени разходи, освен някои разходи, свързани с пресконференцията*“, „Здравей, България“, Нова ТВ, 15.01.2014 г.

Иван Костов: „**Държавата обаче е с бюджет, който трябва да бъде актуализиран. Актуализирането на бюджета е шоково за всички, защото то намалява, води до, до обикновено намаляване на разходите. В какво се изразява причината, защото трябва да си служим с числа, когато говорим тези неща**“, „Здравей, България“, Нова ТВ, 09.07.2014 г.

Ахмед Башев: „**Мен никой не ме е канил миналия път, за Ваше сведение, никой не ме е канил в студиото. Канили сте ме по друго поводи, но аз не успях, защото бях в Парламента, по този повод (Люба Кулезич: „Искахме и миналия път да Ви включим, господин Башев, но Ви се роди поредното внуче и...“).** „Точно така!““, „На светло“, Нова ТВ, 01.03.2014 г.

Лютви Местан: „**Преди това аз имам една молба – да уточним един много важен въпрос: В какво качество аз участвам в този разговор тази сутрин?**“, „Тази сутрин“, БТВ, 11.09.2013 г.

Изразяването на речева агресия чрез изказването на уточнения си служи и със съобщителни, и с повелителни форми, съдържащи имплицитна информация, които могат да бъдат изразени чрез средствата на речевия етикет. По характер втората група (**изразяване на речева агресия чрез изказване сигурност в информираността на обекта**) силно се сбилжава с изразяването на речева агресия чрез изказване на уточнения.

В първия пример от тази група същинският политически субект прави уточнение, което е свързано с предполагаемите от него знания на адресата, но строи изказването си като категорично неопровержимо („...в момента разбирате...“). За да не последват допълнителни въпроси, той превключва вниманието на интервюиращите го чрез вмъкване на изречението „...но вижте – искам да бъде пределно ясен...“ (претендиращо за обективност на изказването), последвано от оценъчно съждение.

*Цветлин Йовчев: „А това в момента разбирате, че ми е трудно да Ви кажа, защото нямам такава и не разполагам с такава информация. Разбира се, че ако някой е нарушил закона, трябва да си носи отговорността, и ще си понесе отговорността. (Следва бърза смяна на въпроса) По отношение на отводнителните шахти – това е работа на местната власт, **но вижте – искам да бъде пределно ясен** – не съм убеден, че при такова голямо количество вода отводнителната система щеше да е в състояние да поеме такова голямо количество вода и да не се стигне до бедствие“,* ТВ „Черно море“, 20.06.2014 г. (интервю пред група от журналисти след наводнението във варненския квартал „Аспарухово“ през юни 2014 г.).

Подобна е ситуацията и в следващия пример, където убедеността на адресанта се изразява чрез въвеждане на подчинено определително изречение („...която знаете...“). Дори журналистите да не знаят, същинският политически субект е сигурен, че те няма да се поставят в неудобната ситуация да им бъде разяснявано в ефир нещо не толкова съществено. За медийните политически субекти е от полза да не се правят такива пояснения (при евентуално незнание от тяхна страна), защото това би ги отклонило от последователността и логиката на задаване на въпросите им. В този случай скритата речева агресия изпълнява успешно целта си – да се изрази тактическо съмнение, което заставя адресата да мълчи.

*Ивайло Калфин: „Но след това, ако се разходите по страната и видите начина, по който се правят посторен... назначенията, и поговорите с хората, ще видите, че има едни много странни неща. Включително вчера на пресконференцията беше една дългогодишна председателка на БСП в община Кирково, **която знаете**, че възрази срещу монопола на другия коалицио-*

нен партньор в назначенията; която, вследствие на мнението си, е без работа вече“, „Здравей, България“, Нова ТВ, 15.01.2014 г.

В третия пример в помощ за изразяване на сигурността се налага употребата на положителни оценъчни изказвания. В този случай може да се говори за езикова демагогия – ласкаенето на адресата следва възходяща градация чрез множеството повторения („(ти) знаеш“), завършваща с реторичен въпрос. Целта отново е заставяне. Чрез него се прави опит медийният политически субект да приеме и да признае твърденията на същинския политически субект.

Волен Сидеров: „Ти знаеш много добре моя изказ, защото си интелигентен човек, четящ човек, ти знаеш моите 3000 статии, ти знаеш, че... (Люба Кулезич: „Да, знам!“) Да, знаеш, че съм журналистът, който сочихте за пример за добро писане, знаеш, че моят изказ... (Люба Кулезич: „Но никога няма да кажеш: „Бъдете проклети!“) Знаеш, че моят... (Люба Кулезич: „Докато ти си позволи...), а защо не се запиташи от какво е предизвикано това нещо?! (Люба Кулезич: „... да кълнеш журналисти.“) Нима на тебе не ти е идвало на акъл?“, „На светло“, Нова ТВ, 16.02.2014 г.

Тези две подгрупи, отнасящи се към заставянето на адресата, доказват, че с уточненията и изразяването на сигурност може да се прояви скрита речева агресия като комуникативен модел на поведение на същинските политически субекти. Що се отнася до медийните политически субекти, при тях такива употреби са задължителни, т.е. не могат да се разглеждат като средство за скрита вербална агресия, но разбира се, може да се наблюдават и някои изключения.

В повечето случаи, когато става въпрос за вербална агресия, се разбира **насочеността на адресанта към антидиалог**. Татяна Ворноцова отбелязва: „В условия на агресивно общуване, независимо от типа комуникация, лежи насочеността на адресанта към антидиалог. Даденият тип речево поведение се характеризира с двойна интенция: 1) негативно изказване на отношение към някого (условно това може да се обозначи като афективен вектор на речева агресия); 2) ориентация към субектно-обектен тип отношения с адресата, която се проявява в деструктивно (некооперативно) речево поведение (прагматичен вектор)“ (Ворноцова 2006: 8). В рамките на скритата речева агресия тези два вектора също може да се наблюдават.

Негативно изказване на отношение към някого (афективен вектор на скрита речева агресия) може да се прояви чрез негативна употреба само на лично или само на фамилно име³. Важно при разглеждания модел на скрита речева агресия е да се отчитат и личността, и личностните норми на поведение на комуникантите, като не се забравя също така и невербалната комуникация.

Николай Барекков: „Това пък въобще не си правих сметка, че ще го базираме в центъра, какво политическо противопоставяне ще настане. В един момент, между другото, след изборите и особено след **историята с Пеевски** омразата между хората, между великите стигна до някакви крайности. ГЕРБ и БСП въведоха езика на омразата, който аз поне не си спомням от 18-годишен“.

Цветанка Ризова: „Какво е отношението Ви към Пеевски, между другото? Споменахте го“.

Николай Барекков: „За мене, аз не мога да кажа какво ми е отношението към Пеевски или към Местан, или към Борисов.“

Цветанка Ризова: „Защо?“.

Николай Барекков: „Защото ще Ви кажа какво е отношението ми към техните партии и към **казуса „Пеевски“**. **Казусът „Пеевски“ беше една грешка** и аз обясних още в самото начало защо...“, „Лице в лице“, БТВ, 23.01.2014 г.

В посочения пример медийният политически субект се премества напред от облеганата си позиция на стола. Улавя, че същинският политически субект пропуска думата „господин“, след като през целия разговор спазва нормите на етикетното общуване, и следва адекватният въпрос „*Какво е отношението Ви към Пеевски, между другото?*“. По-нататък адресантът изказва негативната си нагласа, като дава отрицателната оценка „*Казусът „Пеевски“ беше една грешка...*“. Следващият цитат е подобен. Употребено е малкото име на лицето, за което се говори. Това е индикатор както за лична връзка, така и за пренебрежително отношение.

Ани Цолова: „Когато сте разговаряли със Сергей Станишев за това, за което говорите в момента, какво Ви отговаря той?“

³ Антон Гецов пише, че: „... езиковата демагогия се експилицира чрез имена, демонстриращи явна несиметричност“ (Гецов 2009: 183).

Ивайло Калфин: „Сергей се опита да ме убеди с всички аргументи, по-мек от тези, които Ви каза вчера, да остана в, въ, в, въ, плановете на БСП за следващата листа“, „Здравей, България“, Нова ТВ, 15.01.2014 г.

Афективният вектор на проявление на скрита речева агресия е свързан преди всичко с вътрешните подбуди и нагласи на комуникатора. Това може да се сравни с твърдението за невербалната комуникация, че тя носи по-висока степен на информативност от вербалната. Така от гледна точка на скритата речева агресия, афективната нагласа към някого или нещо винаги излиза на преден план независимо от волята на адресанта.

Вторият (**прагматичен**) вектор на проявление на скрита вербална агресия (в изказванията на същинските политически субекти) се свързва с ориентацията към субектно-обектен тип отношения с адресата, която се проявява в деструктивно (некооперативно) речево поведение чрез **критика на професионалните качества**. За критиката на професионалните качества е необходимо да се отбележи, че се доближава драстично до откритата речева агресия, тъй като е засилена употребата на повелителните форми. Разликата се проявява в това, че вместо директният упрек в некадърност се използва ласкаенето на медийното лице като похват за смекчаване на нападката, за прикриване на агресията. Вследствие на това обектът на скрита речева агресия е заставен да се защитава, да се оправдава, а когато не се поддаде на въздействието – да отговори с открит речева агресия.

При тази група за изразяване на скрита вербална агресия е важно още да бъдат отчетени личностните характеристики на говорещия. Прави впечатление, че в изказванията на един от същинските политически субекти се наблюдава афинитет към критикуване на професионалните качества на опонентите. За това свидетелстват следните примери:

Николай Бареков: „Това беше платено от ТВ7, ама ти ще хванеш нивото с това „говори се“! Дай факти, (Люба Кулезич: „Говори се, че ...“.) покажи договора на БТК, покажи договорите, както аз съм имал договори с теб, нали знаем как се работи?!“.

Люба Кулезич: „Разбира се, разбира се!“.

Николай Бареков: „Ама „говори се“... виж, свалях нивото!“.

Люба Кулезич: „Дори Опра Уинфри има рубрика „Недоказано“.

Николай Барекков: „**Ти си сериозен журналист!** (Люба Кулезич: „Не свалям нивото.“) Дори хиляди пъти съм ти го казвал, когато беше в ТВ7, да държиш нивото. (Люба Кулезич: „Защо, обект... очевидните неща не бива да се изкривяват!“) **Не сваляй нивото, не сваляй нивото, извади документи! Ето ще ти отговоря сега на въпроса**“, „На светло“, Нова ТВ, 31.01.2014 г.

Николай Барекков: „Как е възможно да правите квалификации в студиото?! **Вие сте сериозен журналист**, да кажете „твърди се“ – кога... (Виктор Николаев: „Източникът е „OFFnews“, който също потвърждава тази информация.“) Кога журналист може да твърди в едно студио „твърди се“?! **Вие трябва да боравите с конкретни факти!**“

Виктор Николаев: „Формулирам конкретния въпрос – (Николай Барекков: „Вижте какво – не съм дошъл, за да се карам с Вас!“) Магдалина Христова и Йорданка Неделчева... аз също! (Николай Барекков: „Молбата ми е следната – ...“) Молбата ми е да отговорите на въпроса!“ (Николай Барекков: „... нека Прокуратурата да си свърши работата!“), „Здравей, България“, Нова ТВ, 06.08.2014 г.

Николай Барекков: „**Вижте, бъдете наистина във въпросите си!**“

Виктор Николаев: „**Не ме учете, господин Барекков!**“, „Здравей, България“, Нова ТВ, 06.08.2014 г.

Критиката на професионалните качества може да се прояви както в комуникацията лице в лице, така и в коментарите за трето лице. В примера, който е представен по-долу, същинският политически субект дава отрицателна оценка за качеството на работа на една от праламентарните партии. Като аргумент изтъква своята собствена нужда, съответната партия да се представи положително и дори дава препоръка как това би се осъществило. В края на изказването емоционалността на адресанта ескалира и той изрича мотива за агресията си – „*Недоразумението Манолова!*“, с което скритата агресия се превръща в открита.

Бойко Борисов: „Днеска, защото в неделя, в неделя народът се произнесе, че те трябва да си отидат, затова е днеска

моментът, не след един или два месеца! Днеска е моментът те да си отидат! Морално е с чест, с доблест да отидат да си стегнат партиите, защото на мене ми е проблем да нямам вляво партия. На мене ми е проблем! Силна „десница“, две много силни партии „вдясно“ – ГЕРБ и Реформаторите – и „вляво“ хора, които не могат да си определят листата. Които на кандидата, на спечелилия за евродепутат го наричат „техническа грешка“!!! Недоразумението Манолова!“, „Дикoff“, Нова ТВ, 31.05.2014 г.

Не е изключено критиката на професионалните качества да бъде придружена с факти от биографията, както е в последното изказване от този подтип скрита речева агресия:

Волен Сидеров: „Не, саморазправите са, **драга моя Люба**, нали може да си говорим така, защото се познаваме от студията така. **Познаваме се от двайсет години** (Люба Кулезич: Да, познаваме се! Там е проблемът, че се познаваме!“). **Ние с тебе много добре се познаваме, даже сме набори**, (Люба Кулезич: „Да, точно така!“) **родени сме в една и съща година, високосна, 1956-та** (Люба Кулезич: „Точно така и аз излезнах много по-добра от тебе.“) и саморазправите са типични за твоя гост, един от твоите гости, който беше на осми февруари, Славчо Пенчев Бинев, и с който ти се държа толкова любезно...“, „На светло“, Нова ТВ, 16.02.2014 г.

Наблюдава се пресилена употреба на учтиви форми, фамилиарничане, припомняне на факти от биографията в определена последователност, като целта е скланяне към съгласяване в полза на същинския политически субект. Въздействието тук е свързано с правилото за изричане на три пъти „Да“, след което на обекта му е трудно да отхвърли дадено твърдение на адресанта. Скрытата речева агресия е маскирана привидно зад случайното припомняне на биографичните данни на журналиста, целта на което на пръв поглед е, да се получи разрешение от адресата, комуникацията да продължи на „ти“.

При прагматичния вектор на проявление на скрита вербална агресия се наблюдава стремеж преди всичко към скрито въздействие над адресата. Поради тази причина скрытата речева агресия може да се разглежда като компонент на речевото въздействие, спомагач за провокирането на определени емоции у адресата, а оттам – и за успешното му манипулиране.

Преди да се завърши представянето на класификацията на скритата речева агресия, е необходимо да се обособи и един последен подтип – **невербална агресия**, като елемент на това комуникативното поведение. В някои от случаите на скрита вербална агресия е необходимо и дори задължително да се отчетат и посланията на „езика на тялото“ (както е в посочените в изследването примери), който понякога може да допълва и/или да замества словесното изказване. В книгата „Комуникативни стратегии и манипулация“ Антон Гецов пише, че: „При определени условия и обстоятелства невербалните сигнали могат напълно да заместят лингвистичните средства в процеса на комуникация“. Гецов отбелязва, че „...в случай на тотална невербална инвазия в полето на информативността различните семиотични системи с неезиков характер се обединяват в една многофункционална и сложно организирана хиперсистема, която креативно, ефективно и атрактивно мултиплицира възможностите на всяка от подсистемите“ (Гецов 2011: 134).

В тази връзка интересни са случаите, при които в комуникацията има следи от скрита речева агресия, но привидно не се установяват какви са те, ако само се слушат или ако само се четат изказванията. Важен е и визуалният контакт, за да може да се определи степента на съответствие на вербалните и на невербалните съобщения във връзка с наличието или отсъствието на скрита речева агресия. Следващите два примера са едни от най-емблематичните за тази група – с мимически жест за изразяване на агресия и с игнориране на обекта на речева агресия.

Николай Бареков: „Не, разбира се, цял живот съм работил сам за себе си (събира везди с пренебрежително отношение, с което казва: „На Вас ли точно да Ви обяснявам как се чувствам?“), хората, които ме познават, знаят, че аз съм постигнал всичко в този живот с много мъка и с много труд“, „Лице в лице“, БТВ, 23.01.2014 г.

Лютви Местан: „Това е негово свещено право, не влизам в полемика с Вашия зрител, но... Колегата Ви, господин Караджов, („Аз“, отговаря той) направи реплика към зрителите. Каза: „Ще имаме такъв участник в предаването „Тази сутрин“ (следва общуване с водещата, игнорира се съперникът – непре-

кият адресат). Вие, предполагам, сте с филологическо образование и знаете, че „такъв“ е показателно местоимение за признак, не случайно изпълнява функции на прилагателно и е по същество сравнителна конструкция...“, „Тази сутрин“, БТВ, 11.09.2013 г.

Обобщението, което се налага от проведеното изследване, е, че в речта на същинските политически субекти съществува освен открита речева агресия и скрита речева агресия като комуникативен модел на поведение, проявяваща се чрез:

1. Присвояване „правото на реч“;

2. Заставяне на адресата чрез:

2.1. Изразяване на скрита речева агресия чрез изказване на уточнения;

2.2. Изразяване на скрита речева агресия чрез изказване сигурност в информираността на обекта;

3. Насоченост на адресата към антидиалог чрез:

3.1. Негативно изказване на отношение към някого (афективен вектор на скрита речева агресия);

3.2. Ориентация към субектно-обектен тип отношения с адресата, проявяваща се в деструктивно (некооперативно) речево поведение (прагматичен вектор);

4. Невербална агресия

В заключение може да се каже, че на всички нива на проявление на скритата речева агресия може да се наблюдават допирни точки. Най-видима е тази заимстваност при заставянето на адресата, където скритата речева агресия се доближава до присвояване „правото на реч“, но се отличава от нея по това, че обектът не се дискредитира. От изведените начини на проявление на скритата вербална агресия може да се заключи, че единствено активната пряка речева агресия се отнася към откритата агресия. Към скритата се отнасят активната непряка, пасивната непряка и пасивната пряка с уговорката, че последната е регистрирана само при невербалната агресия, където се наблюдава отказ да се говори с друго лице, неговото игнориране.

БИБЛИОГРАФИЯ

Басовска 2004: Басовская Е. Н. Творцы черно-белой реальности: о вербальной агрессии в средствах массовой информации. // Критика и семиотика. Новосибирск: НГУ, Вып. 7, 257. Available from: [http://www.nsu.ru/education/virtual/cs7basovskaya.htm/15.08.2014 г./](http://www.nsu.ru/education/virtual/cs7basovskaya.htm/15.08.2014 г/)

Воронцова 2006: Воронцова Т. А. Речевая агрессия: коммуникативно-дискурсивный подход. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Челябинск, 9 – 13. Available from: [http://www.lib.csu.ru/texts/diss/005342.pdf/14.08.2014 г./](http://www.lib.csu.ru/texts/diss/005342.pdf/14.08.2014 г/)

Гецов 2009: Гецов А. По следите на скрития смисъл. Предпоставки и инструменти за скрито манипулативно въздействие в дискурса на българската популярна преса”. Велико Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 183.

Гецов 2011: Гецов А. Комуникативни стратегии и манипулация. Велико Търново: Фабер, 134.

Хлебков, Родионова 2006: Хлебков В. В., Родионова О. М. Особенности речевой агрессии (Исследовательская работа выполнена в рамках Инновационной образовательной Программы Национального проекта „Образование”). РУДН, Москва, 252. Available from: <http://www.rost-prof.ru/union/partners/rudn/articles/agr.html/15.08.2014 г./>

Енина 2003: Енина Л. Речевая агрессия и речевая толерантность в средствах массовой информации. // Российская пресса в поликультурном обществе: толерантность и мультикультурализм как ориентиры профессионального поведения (Материалы исследований и научно-практической конференции). Москва, 2. Available from: <http://www.tolerance.ru/RP-rech-agress.php?PrPage=МКО/15.08.2014 г./>

Никитина 2006: Никитина К. В. Политический дискурс СМИ и его особенности, создающие предпосылки для манипуляции общественным сознанием. Башкирский государственный университет, Уфа, Россия, 4. Available from: <http://umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2006/2/Nikitina.pdf/24.01.2014 г./>

Паршина 2005: Паршина О. Н. Стратегии и тактики речевого поведения современной политической элиты России. Саратов , 98 – 99. Available from: <http://www.twirpx.com/file/1268123//24.01.2014 г./>

Петрова, Рацибурска 2011: Петрова Н. Е., Рацибурская Л. В. Язык современных СМИ. Средства речевой агрессии (учебное пособие). „Флинта“, „Наука“, 17. Available from: http://www.kniga.com/books/preview_txt.asp?sku=ebooks319292/14.08.2014 г./

– Стилистический энциклопедический словарь русского языка. „Флинта“, „Наука“. Под редакцией М. Н. Кожинной. 2003, 340.

Фомрановска 2002: Формановская Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход. Москва: Издательство „Русский язык“, 18.

Чудинов: 2013: Чудинов А. П. Очерки по современной политической метафорологии. Екатеринбург: „Уральский государственный педагогический университет“, 139.

Якимова 2011: Якимова Н. С. Вербальная агрессия как актуальный феномен современного общества. //Вестник Кемеровского государственного университета. Кемерово, 2011, № 1 (45), 184 – 188. Available from: <http://www.philology.ru/linguistics2/yakimova-11.htm> /14.08.2014 г./

HIDDEN SPEECH AGGRESSION IN THE STATEMENTS OF POLITICAL SUBJECTS

Tsanya Petkova (V. Tarnovo, Bulgaria)

The article examines the hidden speech aggression as an aspect of communicative pattern in the statements of the political subjects. The presence of hidden aggression in communicative speech acts of the listed subjects has been established and it has been explained the reasons for its existence. The main mechanisms through which the hidden aggression speech takes place have been revealed. For this aim the communicative acts that contain speech aggression has been explored. The speech acts with a hidden aggression have been differentiated and analyzed and output the manners of their manifestation.